

ПОРТРЕТНИЙ ОПИС ГОЛОВНОЇ ГЕРОЇНІ У РОМАНІ Ш. БРОНТЕ «ДЖЕЙН ЕЙР»

Богданова М. І.

*аспірантка факультету іноземної філології
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0001-9062-9635
masha.bogdanova1999@gmail.com*

Ключові слова: *портретний опис, художній образ, вербальні засоби, стилістичні прийоми, Вікторіанська епоха, жіночий образ.*

Статтю присвячено комплексному (змістовно-образному і стилістичному) аналізу портретного опису головної героїні роману Ш. Бронте «Джейн Ейр». Актуальність дослідження зумовлена зростанням інтересу в межах гуманітаристики до вивчення індивідуально-авторської картини світу та способів її репрезентації через художні образи персонажів. Особливої актуальності набувають студії, присвячені аналізу портретних характеристик як засобу розкриття авторського світобачення й культурно-історичного контексту епохи. Метою роботи є виявлення і систематизація вербальних засобів портретування головної героїні, аналіз стилістичних прийомів створення портретних характеристик, з'ясування ролі портретних деталей у розкритті внутрішнього світу й еволюції образу Джейн Ейр, визначення специфіки авторського підходу до портретування в контексті Вікторіанської епохи. Матеріалом дослідження слугує оригінал роману Ш. Бронте «Джейн Ейр» (1847 р.), із тексту якого методом суцільної вибірки відібрано фрагменти, які містять портретні описи головної героїні. У роботі використано методи стилістичного, семантичного й контекстуального аналізу, що дозволяють виявити багаторівневу структуру портретних характеристик. Дослідження демонструє, що портретний опис героїні створено за допомогою складної системи вербальних засобів, які виконують не лише описову, але й глибоку характерологічну функцію. Основу портретування становлять соматизми і стилістичні прийоми, які розкривають внутрішній світ персонажа. Найбільш продуктивними засобами виявилися метафори, анімалістичні порівняння й персоніфікація. Метафоризацією створено багатошарові образи, які ототожнюють героїню зі світлом і природними явищами, демонструючи її духовну трансформацію. Анімалістичні порівняння розкривають еволюцію образу від негативно маркованих до позитивних асоціацій, а тому відображають динаміку характеру героїні. Увагу приділено очам як центральному елементу портрета, а їх опис символізує духовну еволюцію героїні. У контексті Вікторіанської епохи портретні характеристики слугують засобом створення нетипового жіночого образу, який поєднує зовнішню тендітність із внутрішньою силою й незалежністю, що було викликом усталеним гендерним стереотипам.

PORTRAIT DESCRIPTION OF THE MAIN CHARACTER IN THE NOVEL BY CH. BRONTË “JANE EYRE”

Bogdanova M. I.

Postgraduate Student at the Faculty of Foreign Philology

Zaporizhzhia National University

Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine

orcid.org/0000-0001-9062-9635

masha.bogdanova1999@gmail.com

Key words: *portrait description, literary character, verbal means, stylistic devices, Victorian era, female character.*

The article is devoted to a comprehensive analysis of the portrait description of the main character in Charlotte Brontë's novel “Jane Eyre” at the content-figurative and stylistic levels. The relevance of the study is determined by the growing interest of modern philological science in studying the individual-authorial worldview and the ways of its representation through artistic images of characters. Studies devoted to the analysis of portrait characteristics as a means of revealing the author's worldview and the cultural-historical context of the epoch are gaining particular relevance. The aim of the work is to identify and systematize verbal means of portraying the main character, to analyze stylistic techniques for creating portrait characteristics, to clarify the role of portrait details in revealing the inner world and evolution of Jane Eyre's image, and to determine the specificity of the author's approach to portraiture in the context of the Victorian era. The research material is Ch. Brontë's novel “Jane Eyre” (1847) in the original, from which fragments containing portrait descriptions of the main character were selected using a continuous sampling method. The work employs methods of stylistic, semantic, and contextual analysis, which allow for revealing the multi-level structure of portrait characteristics. The study demonstrates that the portrait description of the heroine is created through a complex system of verbal means that perform not only descriptive but also profound characterological functions. The basis of portraiture consists of somatisms and stylistic devices that reveal the inner world of the character. The most productive means proved to be metaphors, animalistic comparisons, and personification. Metaphorization creates multi-layered images that identify the heroine with light and natural phenomena, demonstrating her spiritual transformation. Animalistic comparisons reveal the evolution of the image from negatively marked to positive associations, reflecting the dynamics of the protagonist's character. Eyes play a special role as the central element of the portrait, symbolising the heroine's inner strength and emotional depth. In the context of the Victorian era, portrait characteristics serve as a means of creating an atypical female image that combines external tenderness with inner strength and independence, challenging established gender stereotypes.

Постановка проблеми. Для сучасних досліджень літературних творів характерний комплексний підхід до аналізу тексту. Актуальними є наукові розвідки, які синтезують філологічні й культурологічні методи та прийоми: з метою вивчення складних людських феноменів дослідники вдаються до інтеграції різних наукових підходів, зокрема герменевтичного, інтертекстуального тощо. Такі міждисциплінарні дослідження виправдані з огляду на деталізований аналіз людської поведінки, мислення, емоцій, популяризацію національної спадщини певної країни, встановлення

міжкультурного діалогу, розширення можливостей дослідницького інструментарію за рахунок аналізу полікодових репрезентацій. Зростання значущості міждисциплінарних розвідок у мовознавстві пов'язане насамперед з появою психолінгвістичного, лінгвокогнітивного і лінгвoseміотичного напрямів. Основоположні для цих галузей проблеми – кореляція мови і мислення, зв'язок між мовними і когнітивними структурами, взаємодія вербальних і невербальних засобів комунікації – виявилися актуальними для дослідження сучасного мультимодального простору людського спілкування.

Вітчизняні й зарубіжні науковці в межах когнітивної лінгвістики Л. Белехова [Белехова, 2002], О. Воробйова [Воробйова, 2004], О. Кагановська [Кагановська, 2002] аналізують стилістичні прийоми й художні засоби в літературних текстах, поетичну образність, взаємозв'язок з аналізом емоційних та естетичних ефектів; виокремлюють багатшарові смисли на рівні окремого твору, вплив історичного й культурного контекстів на світогляд автора, його стиль, на художній твір як кінцевий продукт. Ці та інші напрями когнітивного аналізу укладують актуальну проблему особливостей кодування певної інформації та змісту, а тому й вибору засобів такого кодування.

Різні аспекти творчості Ш. Бронте неодноразово досліджувалися зарубіжними й вітчизняними мовознавцями та літературознавцями. Зокрема, предметом аналізу були автобіографізм твору з огляду на окремі факти з життя авторки та сюжет роману [Зимомря, 2015; Ревуцька, 2020]; деталізовано специфіку образу головної героїні в контексті феміністичних студій і визначено шляхи і способи протистояння героїні патріархальному устрою суспільства; розкрито своєрідність образу Джейн Ейр як феміністичного символу [Ahmed & Farhood, 2022; Sharma, 2014]; актуалізовано творчий доробок Ш. Бронте, особливо роман «Джейн Ейр»: зіставлено образ героїні із сучасними жінками [Baskett, 2012]; встановлено ідентичність і самотність образу Джейн Ейр з огляду на аспекти її особистісного розвитку, моральних принципів героїні, які допомагають їй зберегти свою ідентичність у складних життєвих умовах [Jnge, 1999]; визначені шляхи і способи пошуку свободи Джейн Ейр, зокрема героїня досягає незалежності через освіту, працю і самостійність у прийнятті рішень [Rackham, 2017].

Попри наявність численних наукових розвідок, поза увагою науковців залишаються питання аналізу образу героїні з позиції дослідження індивідуального авторського стилю та соціокультурних впливів на його формування.

Актуальність дослідження визначена інтересом сучасної філології до індивідуально-авторської картини світу та способів її репрезентації через художні образи персонажів. Особливої актуальності набувають студії, присвячені аналізу портретних характеристик як засобу розкриття авторського світобачення й культурно-історичного контексту епохи. Наша розвідка виконана в межах міждисциплінарних досліджень на перетині лінгвопоетики, стилістики й літературознавства, що дозволяє деталізувати механізми створення художнього образу через вербальні засоби портретування.

Мета й завдання статті. Метою дослідження є комплексний аналіз специфіки портретного опису головної героїні роману Ш. Бронте «Джейн Ейр» у межах змістовно-образного і стилістич-

ного аспектів. Відповідно до мети визначено такі завдання: виявлення і систематизація вербальних засобів портретування головної героїні; аналіз стилістичних прийомів, які вжито для створення портретних характеристик; з'ясування ролі портретних деталей у розкритті внутрішнього світу й еволюції образу Джейн Ейр; визначення специфіки авторського підходу до портретування в контексті Вікторіанської епохи.

Об'єкт, предмет і матеріал дослідження. **Об'єктом** дослідження є портретні характеристики головної героїні Джейн Ейр в однойменному романі Ш. Бронте, а **предметом** – вербальні засоби репрезентації її образу та їх стилістичні особливості. **Матеріалом** дослідження слугує оригінальний текст роману Ш. Бронте «Джейн Ейр», із якого методом суцільної вибірки відібрано фрагменти з портретними описами головної героїні.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняні й зарубіжні мовознавці ідентифікують художній образ як складну мультикатегорію з огляду на мовознавчі, літературознавчі, компаративні, семіотичні, когнітивно-поетичні підходи. Тому художній образ є багатогранною і складною категорією, яка охоплює різні аспекти відображення й осмислення реальності в мистецьких творах. Теоретико-методологічне підґрунтя нашого дослідження становлять положення М. Гайдеггера, О. Потебні, Р. Барта, І. Огієнка. Дослідники підходять до вивчення образу з різних точок зору, зокрема філософії, у якій він розглядається як засіб розкриття істини й екзистенційних переживань [Heidegger, 1956]. Дослідження О. Потебні й Р. Барта значно поглибили розуміння філологічного аспекту образу персонажа в художньому творі. О. Потебня [Потебня, 1985] акцентував на значенні мови, метафор і символів у створенні художнього образу, тим часом Р. Барт [Barthes, 1967] наголошував на тому, що текст є багатшаровою системою знаків, кожен із яких має різне значення; він відкритий до множинних інтерпретацій читача у тлумаченні образів. Дослідник підкреслював, що після написання тексту автор втрачає контроль над його інтерпретацією, і основну роль починає відігравати читач, створюючи образи на основі свого світосприйняття [Barthes, 1967].

Укладним мовознавчий і літературознавчий підходи до аналізу образу персонажа художнього твору, які відрізняються інструментарієм, підходами й цілями. Літературознавчий підхід дозволяє встановити авторську методологію створення образів, зокрема те, як вони взаємодіють у сюжеті твору, яку роль відіграють у передаванні основних ідей. Тим часом мовознавчий підхід спрямований на використання мовних засобів лексичного, граматичного, стилістичного рівнів для створення літературного образу.

Апробованим видом художнього опису, у якому зображено зовнішність героя, що відтворюється з позиції авторського задуму, є портрет. Такий опис є одним із ключових засобів передачі загальної характеристики персонажа в художньому творі й визначається як один із трьох видів композиційно-мовленнєвих форм опису, де увага зосереджена на персонажі, зовнішньому вигляді, поведінці, мовних особливостях, емоційних реакціях на описувані явища й реалії.

Тому портретний опис – це важливий структурний елемент художнього тексту, який відтворює зовнішність героя з метою його ідентифікації й характеристики та є одним із засобів індивідуалізації персонажа. У вітчизняному й зарубіжному мовознавстві та літературознавстві термін «портрет» вживається в різних значеннях. У зарубіжному літературознавстві поняття портрета взагалі не відокремлюється від поняття персонажа, тим часом у вітчизняній стилістиці та лінгвістиці тексту поняття має вужче значення й описує зовнішність героя (обличчя, фігуру, одяг). Портрет у літературознавчому аспекті є засобом характеротворення, типізації та індивідуалізації персонажів [Гром'як, Ковалів, Теремко, 1997].

Портрет персонажа не відокремлений від художнього образу, а є його складником, що розкриває індивідуальність персонажа, риси вдачі, морально-етичні принципи й духовні якості, що сукупно утворюють цілісний художній образ у канві художнього твору. Через портрет автор також виражає власне ставлення до героя.

Далі визначимося з термінологією описуваного наукового об'єкта і його функціями. Словесний портрет виконує основні загальномовні функції – ідентифікувальну (для ідентифікації або впізнавання дійових осіб) і характеризувальну (формують уявлення про зовнішність і поведінку персонажів і слугують засобом їхньої характеристики (характеротворення)). Основу таких описів становлять соматизми (слова, що позначають частини тіла) і вестизми (слова, які описують одяг).

Соматизми поділяються на логічні (ті, що передають об'єктивну інформацію про зовнішність персонажа) і суб'єктивні (ті, які доповнюють образ емоційними і стилістичними компонентами) й розрізняються функційно: структурні (є основою портретного опису персонажа, вісью, на яку згодом нанизується інша інформація) і структурно-характеризувальні (ті, що вказують на індивідуальні особливості персонажа). Окремо обґрунтовують структурно-ідентифікувальні соматизми, які відображають риси зовнішності, характерні для впізнаваних персонажів, тому вони здатні виконувати функцію створення портретних описів, індивідуалізації, а через конотативне значення – функцію характеристики.

Портретні описи типологізують на фізичні й психологічні узалежнено від описаних зовнішніх чи внутрішніх рис героя. Відтворення внутрішніх якостей персонажа через портретний опис термінують психологічним портретом, який є важливим елементом цілісного образу літературного героя.

Усталеним терміном у портретних характеристиках літературних героїв є «портретна (художня) деталь» – зображення однієї, але дуже виразної та впізнаваної риси зовнішності як важливого складника будь-якого портрета, що формує в уяві читача образ персонажа. Вона зазвичай передбачає опис таких компонентів, як очі, ніс, рот, вуха, обличчя, волосся чи інші характерні особливості зовнішності. Роль портретної деталі полягає у передачі основних рис особистості персонажа, його внутрішнього світу й характеру. Наприклад, опис очей може відображати емоційний стан героя, носа – підкреслювати його індивідуальні особливості, а рота – передавати настрій або внутрішні переживання.

Т. Насалевич вказує, що з розвитком літератури портрет зазнав значних змін у кількісному (довжина) та якісному (повнота) плані [Насалевич, 2015]. Тенденція до скорочення портретних описів веде до більш частого використання портретних штрихів – характерологічних деталей або авторських коментарів до діалогу чи дії замість детальної характеристики зовнішності, характерної для літературних творів минулого століття. Портретні штрихи розкидано по всьому тексту, що створює динамічну картину змінної зовнішності персонажа й відображає його емоційні та настроєві зміни. Тому, окрім хронологічної функції, портрет також служить актуалізатором зв'язності тексту, з'єднуючи різні фрагменти в єдине портретне ціле.

О. Калінюк виокремлює три формати портретного опису: формат портретного вкраплення, який передає одиничну ознаку або загальну згадку про зовнішність персонажа; формат портретного малюнка, що містить до трьох зовнішніх ознак; формат об'ємного опису, який містить численні характерні ознаки [Калінюк, 1999]. Дослідниця зазначає, що найчастіше використовують формат украплення, де оповідачу зазвичай досить декількох речень для передачі окремої ознаки або загального враження від персонажа.

З огляду на викладені функції і специфіку представлення портрет персонажа художнього твору можна типологізувати за якісними ознаками: зовнішній (описує фізичні особливості персонажа), психологічний (відображає його внутрішній стан) та змішаний (поєднує зовнішні та психологічні характеристики).

Роман «Джейн Ейр» створено у Вікторіанську епоху, яка тривала з 1837 по 1901 рік у часи прав-

ління королеви Вікторії й була позначена помітними соціальними, економічними й культурними перетвореннями в Британії. Стрімкий розвиток індустріалізації призвів до швидкої урбанізації і становлення середнього класу, попри те, що суспільство в цей період обтяжене суворою соціальною ієрархією й моральними приписами, які наполягали на обов'язку, скромності й пристойності. Вікторіанська епоха характеризувалася стрімким розвитком літератури, а роман утвердився як провідна літературно-художня форма. Література цього періоду часто акцентувала на темах соціальних реформ, ролі жінки й конфлікту між індивідуальними прагненнями і суспільними нормами, що художньо інтерпретувало складність соціальних і культурних трансформацій тієї доби.

Зображення головної героїні в романі представлено крізь призму Вікторіанської епохи, про це свідчать опис патріархального суспільного устрою (*"Women are supposed to be very calm generally: but women feel just as men feel; they need exercise for their faculties, and a field for their efforts as much as their brothers do; they suffer from too rigid a restraint, too absolute a stagnation, precisely as men would suffer"*) [Bronte, 2021, p. 157]; опис соціальних обмежень, які відчуває Джейн, та її жага незалежності (*"I am no bird; and no net ensnares me: I am a free human being with an independent will"*) [Bronte, 2021, p. 364]; ціннісні орієнтації героїні – важливість освіти, розуму й праці (*"I care for myself. The more solitary, the more friendless, the more unsustained I am, the more I will respect myself"*) [Bronte, 2021, p. 454]; емоційні переживання й моральні принципи (*"Do you think I am an automaton? – a machine without feelings? And can bear to have my morsel of bread snatched from my lips, and my drop of living water dashed from my cup? Do you think, because I am poor, obscure, plain, and little, I am soulless and heartless? You think wrong!"*) [Bronte, 2021, p. 363]. Образ Джейн Ейр втілює соціальні й культурні виклики, із якими мали справу жінки Вікторіанської епохи.

Ідеал жінки в ті часи передбачав, що вона буде уособленням домашнього затишку, духовної чистоти, покірності і скромності відповідно до норм ідеалізованої жіночності, які домінували в тогочасному суспільстві. Саме жінці призначалася роль підтримувати й передавати сімейні цінності й моральні стандарти, що розглядалося як її головна місія [Matthews, 2018]. При цьому жінка залишалася освіченою й витонченою, дотримуючись високих стандартів зовнішнього вигляду й поведінки [Ledbetter, 2009]. Джейн є символом боротьби за жіночу емансипацію і самовизначення, що значно відрізняє її від типових образів тієї епохи, таких як Естер Саммерсон («Холодний дім» Ч. Діккенса), Маргарет Хейл («Північ і Пів-

день» Е. Гаскелла), Елізабет Беннет («Гордість і упередження» Дж. Остін).

Однією з особливостей роману «Джейн Ейр» є його автобіографізм: оповідь викладено від першої особи, що дозволяє автору глибше занурити читача у світ персонажа. Експліцитно нараторкою є сама головна героїня – Джейн Ейр: *"I desired to be tall, stately, and finely developed in figure; I felt it a misfortune that I was so little, so pale, and had features so irregular and so marked"* [Bronte, 2021, p. 140]. Вибраний тип нарації сприяє створенню інтимного й особистісного зв'язку між читачем і Джейн, дозволяє збагнути її внутрішній світ, мотивації й продемонструвати розвиток характеру упродовж розгортання сюжету, скорочує дистанцію між наратором і реципієнтом.

Усі події, які відбуваються з героїнею, зображені крізь призму її внутрішніх почуттів та емоцій: *"I sometimes regretted that I was not handsomer; I sometimes wished to have rosy cheeks, a straight nose, and small cherry mouth"* [Bronte, 2021, p. 140]. Тому варто очікувати, що портретні характеристики не будуть продуктивним способом творення образу персонажа, однак вони наявні, хоч кількісно й поступаються непортретному опису. Вважаємо, що портрет Джейн є важливим структурно-змістовим аспектом образу цього персонажа, адже характеристика зовнішності оживляє візуальний уявний образ героїні в реципієнта.

Аналіз портретних характеристик Джейн Ейр у романі Ш. Бронте демонструє складну систему вербальних засобів, що розкривають не лише зовнішність героїні, але і її внутрішній світ та еволюцію характеру. Насамперед образ героїні є динамічним і змінюється упродовж твору під впливом численних пережитих травм і випробувань: у дитинстві – втрата батьків, знущання з боку тітки й кузенів; згодом – жорстоке поводження в Ловудській школі. Ці події не тільки травмують Джейн, а й загартовують її характер, вибудовують її поведінку в подальшому, розвивають стійкість і самостійність як механізми захисту. У дорослому житті прагнення до незалежності і справедливості пояснюється компенсаторним почуттям безсилля й приниження, пережитими в дитинстві. Зовнішність, змальована у творі, залежить від внутрішнього шляху, який проходить героїня.

Мініатюрність Джейн – її соматична риса на сторінках усього роману, хоч і подана часом контраверсійно. Зокрема, на початку Міс Рід, описуючи дівчинку, зазначає, що вона *"a little toad"* [Bronte, 2021, p. 34]: асоціація із жабою свідчить про неприязнь та відчуття відрази до героїні з боку її родини, адже зазвичай жаба асоціативна з чимось огидним, некрасивим, брудним. Однак у давньогрецькій міфології жаба вважалася хто-нічною твариною й пов'язувалася з виникненням

світу й буття. У природі упродовж життя жаба перетворюється із пуголовка, який може існувати лише у водоймах, на дорослу особину, спроможну жити у воді й на суші. Подібно до того, як жаба здатна виживати й адаптуватися до різних середовищ, Джейн проявляє стійкість і здатність пристосовуватися до умов, що свідчить про її внутрішню силу й непохитність. Отже, негативно марковане порівняння набуває позитивних конотацій, розкриваючи глибинні властивості характеру героїні.

Мініатюрність Джейн підкреслена численними порівняннями, що акцентують на її невеликому рості й тендітності: *“Is this my pale, little elf?”* [Bronte, 2021, p. 406], *“Is this my mustard-seed?”* [Bronte, 2021, p. 406]. У Вікторіанські часи ельфи – маленькі, схожі на людей істоти із загостреними вухами й у шапочках-панчохах, красиві й іноді навіть жіночні – допомагали людям у господарстві, слугували казковим королям та королевам тощо. Порівняння Джейн з ельфами підкреслює її витонченість, інколи – вразливість, що надавало образу відтінку магичності й чарівності, асоціативними з цими міфічними істотами вікторіанської культури. Метафора *“mustard-seed”* [Bronte, 2021, p. 406] також підкреслює мініатюрність героїні, але водночас натякає на її потенціал, адже з гірничого зернятка виростає велика рослина.

З раннього віку характер Джейн розкривається через конфліктні ситуації, описані серед іншого й анімалістичними порівняннями. Коли Джейн чинить опір знущанням старшого кузена Джона Рідда, вона називає його *“a murderer”* [Bronte, 2021, p. 11], *“a slave-driver”* [Bronte, 2021, p. 11] та порівнює його жорстокість з *“the Roman emperors”* [Bronte, 2021, p. 11]. Ці епітети й порівняння свідчать про моральну зрілість дитини, яка здатна ідентифікувати жорстокість і несправедливість. Міс Рідд заявляє, що Джейн *“flying at Master John”* [Bronte, 2021, p. 12], демонструючи *“such a picture of passion”* [Bronte, 2021, p. 12], і *“she’s like a mad cat”* [Bronte, 2021, p. 13]. Використання образу хижака, зокрема кішки, акцентує на готовності Джейн боротися за свободу й незалежність як у Гейтсхед Холі, так і в подальшому житті. Це порівняння демонструє не тільки фізичну реакцію героїні, але й її внутрішню силу й непокірність.

Епізод ув’язнення Джейн у червоній кімнаті демонструє використання стилістичного повтору як засобу психологізації образу. За допомогою стилістичного повтору *“Unjust!-unjust!”* [Bronte, 2021, p. 18] Джейн висловлює внутрішній протест проти системи, яка не дозволяє захистити себе. Повтор підкреслює глибину обурення героїні та її гостре почуття несправедливості. Червона кімната, де ув’язнюють Джейн, є символом покарання й ізоляції – це місце, де вона не тільки фізично ізолювана, але й емоційно і соціально

відокремлена від решти світу. Ув’язнення Джейн є концептуальною метафорою та символізує те, як жінки вікторіанської доби були замкнені в домівках, а їхня поведінка обмежувалася суспільством.

Численні портретні описи Джейн, зокрема риси зовнішності, поведінки, міміки, жестів, постави дозволяють читачу скласти образ героїні. Метафори *“sunny-faced girl”* [Bronte, 2021, p. 406], *“radiant hazel eyes”* [Bronte, 2021, p. 406], *“the satin-smooth hazel hair”* [Bronte, 2021, p. 406], *“looks blooming”* [Bronte, 2021, p. 406], *“fine wrist”* [Bronte, 2021, p. 371], *“fairy-like fingers”* [Bronte, 2021, p. 371] сприяють створенню яскравого й позитивного образу Джейн, підкреслюючи красу й чарівність молодой жінки. Цей образ контрастує з попередніми негативними характеристиками, демонструючи еволюцію як самого персонажа, так і ставлення до неї оточення.

Особливої уваги заслуговують очі як центральний елемент портрета героїні, описані через метафоричне порівняння *“as if they (eyes) had be-held the fount of fruition”* [Bronte, 2021, p. 405], яке дозволяє читачу усвідомити, що героїня знайшла джерело спокою, комфорту, задоволення й радості. Авторка порівнює очі головної героїні з променями й відблисками сонця на поверхні води: *“borrowed beams from the lustrous ripple”* [Bronte, 2021, p. 405]. Аналіз цих метафор переконує, що образ героїні ототожнено зі світлом, цвітом, блискітками, що символізує її внутрішню трансформацію на шляху до щастя.

Про внутрішнє світло, спокій і рівновагу свідчить персоніфікована паралельна конструкція *“hope in its aspect and life in its colour”* [Bronte, 2021, p. 405]. Авторка наділяє обличчя Джейн не властивими для нього характеристиками: у вигляді є надія, а в кольорі – життя. Ця персоніфікація виходить за межі фізичного опису героїні й передбачає глибшу, емоційну трансформацію, яка дозволяє читачу відчути внутрішній стан і позитивні зміни в житті героїні.

Перед весіллям Джейн постає незалежною й рішуче опирається ідеї зазнати руйнівної для неї трансформації, щоб відповідати суспільним очікуванням, пов’язаним з її новим соціальним станом. Героїня використовує анімалістичну метафору, щоб передати дискомфорт від запропонованих містером Рочестером змін. Фраза *“an ape in a harlequin’s jacket”* [Bronte, 2021, p. 408] демонструє, що відповідність суспільним очікуванням схожа на виставу чи маскарад для неї, де Джейн грає роль, не властиву її особистості. Використання образу мавпи підкреслює штучність і дискомфорт, який відчуває Джейн, а посилює таку думку метафора *“a jay in borrowed plumes”* [Bronte, 2021, p. 408]. *“Borrowed plumes”* означає відхід від справжньої суті Джейн. Вибір

для порівняння саме таких тварин є символічним: мавпа втілює наслідування та відсутність власної ідентичності, тим часом сойка у позичених пір'їнках уособлює неприродність, штучність і несправжність прикрас. Реакція Джейн відображає її глибоку відданість власним цінностям і переконанням, що є ключовою рисою її характеру упродовж усього твору.

Висновки та перспективи дослідження. Портретний опис головної героїні роману Ш. Бронте «Джейн Ейр» створено за допомогою складної системи вербальних засобів, які виконують не лише описову, але й глибоку характерологічну функцію. Основу портретування становлять соматизми і стилістичні прийоми, які розкривають внутрішній світ героїні. Найбільш продуктивними засобами портретної характеристики є метафори, анімалістичні порівняння й персоніфікація. Метафоризація створює багатопланові образи, що ототожнюють героїню зі світлом і природними явищами. Анімалістичні порівняння розкривають еволюцію образу від негативно маркованих до позитивних асоціацій, демонструючи внутрішню трансформацію від вразливої дитини до впевненої жінки. Персоніфікація передає глибокі емоційні зміни персонажа і виходить за межі фізичного опису. Увагу приділено очам як центральному елементу портрета, а їх опис символізує духовну еволюцію героїні. У контексті Вікторіанської епохи портретні характеристики Джейн Ейр слугують засобом створення нетипового жіночого образу, який поєднує зовнішню тендітність із внутрішньою силою й незалежністю. Загалом портретні описи є засобом індивідуалізації персонажа й відображення динаміки особистісних змін упродовж сюжету.

Перспективою подальших досліджень може стати порівняльний і зіставний аналіз портретних характеристик інших персонажів роману, а також компаративне дослідження портретування літературних героїв у жіночій прозі Вікторіанської епохи й інших історичних періодів британської літератури, що дозволить простежити еволюцію портретних традицій і виявити загальні закономірності образотворення в англійській літературі.

ЛІТЕРАТУРА

- Белєхова Л.І. Словесний поетичний образ в історико-типологічній перспективі: лінгвокогнітивний аспект : монографія. Херсон : Айлант, 2002. 368 с.
- Воробйова О.П. Когнітивна поетика: здобутки і перспективи. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2004. Вип. 635. С. 18–22.
- Гром'як Р.Т., Ковалів Ю.І., Теремко В.І. Літературознавчий словник-довідник. Київ : ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
- Зимомря М.М., Зимомря М.І. Статус художньої правди у текстовій матриці роману «Джейн Ейр» Шарлотти Бронте. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія : Літературознавство*. 2015. Вип. 42. С. 243–246.
- Кагановська О.М. Текстові концепти художньої прози (на матеріалі французької романистики середини ХХ сторіччя) : монографія. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2002. 292 с.
- Калінюк О.О. Композиційно-мовленнєва форма «опис» в науково-фантастичному тексті : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 1999. 16 с.
- Насалевич Т.В. Емоції як об'єкт лінгвістичних досліджень. *Філологічні науки. Теоретичні та методологічні проблеми дослідження мови*. 2015. № 3. С. 46–49.
- Огієнко І. Історія української літературної мови. Вінніпег : Вид-во «Наша культура», 1949. 402 с.
- Потебня О.О. Естетика і поетика слова : збірник. Київ : Мистецтво, 1985. 301 с.
- Ревуцька С.К., Форгель М.В. Елементи автобіографії у романі Ш. Бронте «Джейн Ейр». *Вісник Університету імені А. Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2020. № 2 (20). С. 113–118.
- Сухова А.В. Метафора як основа естетичної цінності художнього тексту (на матеріалі англійської новели). *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія : Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*. 2018. № 87. С. 129–135. DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-8877-2018-87-16>.
- Ahmed H.A., & Farhood N.A. The female voice in Jane Eyre Novel. *International Journal of Health Sciences*. 2022. Vol. 6(S5). P. 1879–1886. DOI: <https://doi.org/10.53730/ijhs.v6nS5.9994>.
- Barthes R. Elements of Semiology. London : Cape, 1967. 111 p.
- Baskett M.S. Charlotte Bronte's Timeliness in Jane Eyre. *Tenor of Our Times*. 2012. Vol. 1. Article 6. URL: <https://scholarworks.harding.edu/tenor/vol1/iss1/6>.
- Bronte C. Jane Eyre. Kharkiv : Folio, 2021. 653 p.
- Gilbert S.M., & Gubar S. Madwoman in the Attic: The Woman Writer and the Nineteen Century Literary Imagination. 2nd ed. New Haven; London : Yale University Press, 1984. 768 p.
- Heidegger M. What is Philosophy? New York : New College and University Press, 1956. 93 p.
- Inge C.J. Jane Eyre's Quest for Truth and Identity. *The Oswald Review : An International Journal of Undergraduate Research and Criticism in the Discipline of English*. 1999. Vol. 1. Article 6. URL: <https://scholarcommons.sc.edu/tor/vol1/iss1/6>.

19. Ledbetter K. *British Victorian Women's Periodicals: Beauty, Civilization, and Poetry*. London : Palgrave Macmillan, 2009. 248 p.
 20. Matthews M. *A Victorian Lady's Guide to Fashion and Beauty*. Barnsley : Pen & Sword Books, 2018. 176 p.
 21. Rackham R. Like a "Caged Bird": Jane Eyre's Flight to Freedom Through Imagery in Jane Eyre. *Criterion : A Journal of Literary Criticism*. 2017. Vol. 10(2). Article 11. URL: <https://scholarsarchive.byu.edu/criterion/vol10/iss2/11>.
 22. Sharma K. Jane Eyre: A struggle for identity. *New Man International Journal of Multidisciplinary Studies*. 2014. Vol. 1(5). URL: www.newmanpublication.com.
 23. Stone P.K., & Shapiro Sanders L. *Bodies and Lives in Victorian England: Science, Sexuality, and the Affliction of Being Female*. London : Taylor & Francis, 2020. 224 p.
 24. Wellek R., & Warren A. *Theory of literature*. New York : Harcourt, Brace, 1949. URL: <https://archive.org/details/theoryofliteratu00inwell/page/56/mode/2up>.
- REFERENCES**
1. Bieliakhova, L.I. (2002). Slovesnyi poetychnyi obraz v istoryko-typolohichnii perspektyvi: linhvokohnityvnyi aspekt [The verbal poetic image in historical-typological perspective: a linguo-cognitive aspect]. Kherson: Ailant [in Ukrainian].
 2. Vorobiova, O.P. (2004). Kohnityvna poetyka: zdobutky i perspektyvy [Cognitive poetics: achievements and prospects]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V.N. Karazina – Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University*, 635, 18–22 [in Ukrainian].
 3. Hromiak, R.T., Kovaliv, Yu.I., & Teremko, V.I. (1997). *Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk* [Literary Dictionary-Reference Book]. Kyiv : VTs «Akademiia» [in Ukrainian].
 4. Zymomria, M.M., & Zymomria, M.I. (2015). Status khudozhnoi pravdy u tekstovii matrytsi romanu «Dzhein Eir» Sharlotty Bronte [The status of artistic truth in the text matrix of Charlotte Brontë's novel "Jane Eyre"]. *Naukovi zapysky TNPU im. V. Hnatiuka. Serii: Literaturoznavstvo – Scientific notes of TNPU named after V. Hnatyuk. Series: Literary Studies*, 42, 243–246 [in Ukrainian].
 5. Kahanovska, O.M. (2002). Tekstovi kontsepty khudozhnoi prozy (na materialy frantsuzkoi romanistyky seredyny XX storichchia) [Textual concepts of fiction (based on the material of French novelistics of the mid-20th century)]. Kyiv: Vyd. tsentr KNU [in Ukrainian].
 6. Kaliniuk, O.O. (1999). Kompozytsiino-movleniieva forma «opys» v naukovo-fantastychnomu teksti [Compositional-speech form "description" in a science fiction text] (Abstract of PhD Dissertation). Odesa [in Ukrainian].
 7. Nasalevych, T.V. (2015). Emotsii yak ob'iekt linhvistychnykh doslidzhen [Emotions as an object of linguistic research]. *Filolohichni nauky. Teoretychni ta metodolohichni problemy doslidzhennia movy – Philological Sciences. Theoretical and methodological problems of language research*, 3, 46–49 [in Ukrainian].
 8. Ohienko, I. (1949). Istoriia ukrainskoi literaturnoi movy [History of the Ukrainian literary language]. Winnipeg: Vyd-vo "Nasha kultura" [in Ukrainian].
 9. Potebnia, O.O. (1985). Estetyka i poetyka slova: zbirnyk [Aesthetics and poetics of the word: a collection]. Kyiv: Mystetstvo [in Ukrainian].
 10. Revutska, S.K., & Forhel, M.V. (2020). Elementy avtobiografii u romani Sh. Bronte «Dzhein Eir» [Elements of autobiography in Ch. Brontë's novel "Jane Eyre"]. *Visnyk Universytetu imeni A. Nobelia. Serii «Filolohichni nauky» – Journal of Alfred Nobel University. Series: Philological Sciences*, 2(20), 113–118 [in Ukrainian].
 11. Sukhova, A.V. (2018). Metafora yak osnova estetychnoi tsinnosti khudozhnogo tekstu (na materialy anhlo-movnoi novely) [Metaphor as a basis of aesthetic value of a literary text (on the material of an English-language short story)]. *Visnyk KhNU imeni V.N. Karazina. Serii: Inozemna filolohiia. Metodyka vykladannia inozemnykh mov – The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series: Foreign Philology. Methods of Teaching Foreign Languages*, 87, 129–135. DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-8877-2018-87-16> [in Ukrainian].
 12. Ahmed, H.A., & Farhood, N.A. (2022). The female voice in Jane Eyre Novel. *International Journal of Health Sciences*, 6(S5), 1879–1886. DOI: <https://doi.org/10.53730/ijhs.v6nS5.9994>.
 13. Barthes, R. (1967). *Elements of Semiology*. London : Cape.
 14. Baskett, M.S. (2012). Charlotte Bronte's Timeliness in Jane Eyre. *Tenor of Our Times*, 1(1), Article 6. Retrieved from: <https://scholarworks.harding.edu/tenor/vol1/iss1/6>.
 15. Bronte, C. (2021). *Jane Eyre*. Kharkiv: Folio.
 16. Gilbert, S.M., & Gubar, S. (1984). *Madwoman in the Attic: The Woman Writer and the Nineteenth Century Literary Imagination* (2nd ed.). New Haven; London : Yale University Press.
 17. Heidegger, M. (1956). *What is Philosophy?* New York : New College and University Press.
 18. Inge, C.J. (1999). Jane Eyre's Quest for Truth and Identity. *The Oswald Review: An International Journal of Undergraduate Research and Criticism in the Discipline of English*, 1(1), Article 6. Retrieved from: <https://scholarcommons.sc.edu/tor/vol1/iss1/6>

19. Ledbetter, K. (2009). *British Victorian Women's Periodicals: Beauty, Civilization, and Poetry*. London : Palgrave Macmillan.
20. Matthews, M. (2018). *A Victorian Lady's Guide to Fashion and Beauty*. Barnsley : Pen & Sword Books.
21. Rackham, R. (2017). Like a "Caged Bird": Jane Eyre's Flight to Freedom Through Imagery in Jane Eyre. *Criterion: A Journal of Literary Criticism*, 10(2), Article 11. Retrieved from: <https://scholarsarchive.byu.edu/criterion/vol10/iss2/11>.
22. Sharma, K. (2014). Jane Eyre: A struggle for identity. *New Man International Journal of Multidisciplinary Studies*, 1(5). Retrieved from: www.newmanpublication.com.
23. Stone, P.K., & Shapiro Sanders, L. (2020). *Bodies and Lives in Victorian England: Science, Sexuality, and the Affliction of Being Female*. London : Taylor & Francis.
24. Wellek, R., & Warren, A. (1949). *Theory of literature*. New York: Harcourt, Brace. Retrieved from: <https://archive.org/details/theoryofliteratu-00inwell/page/56/mode/2up>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 25.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.